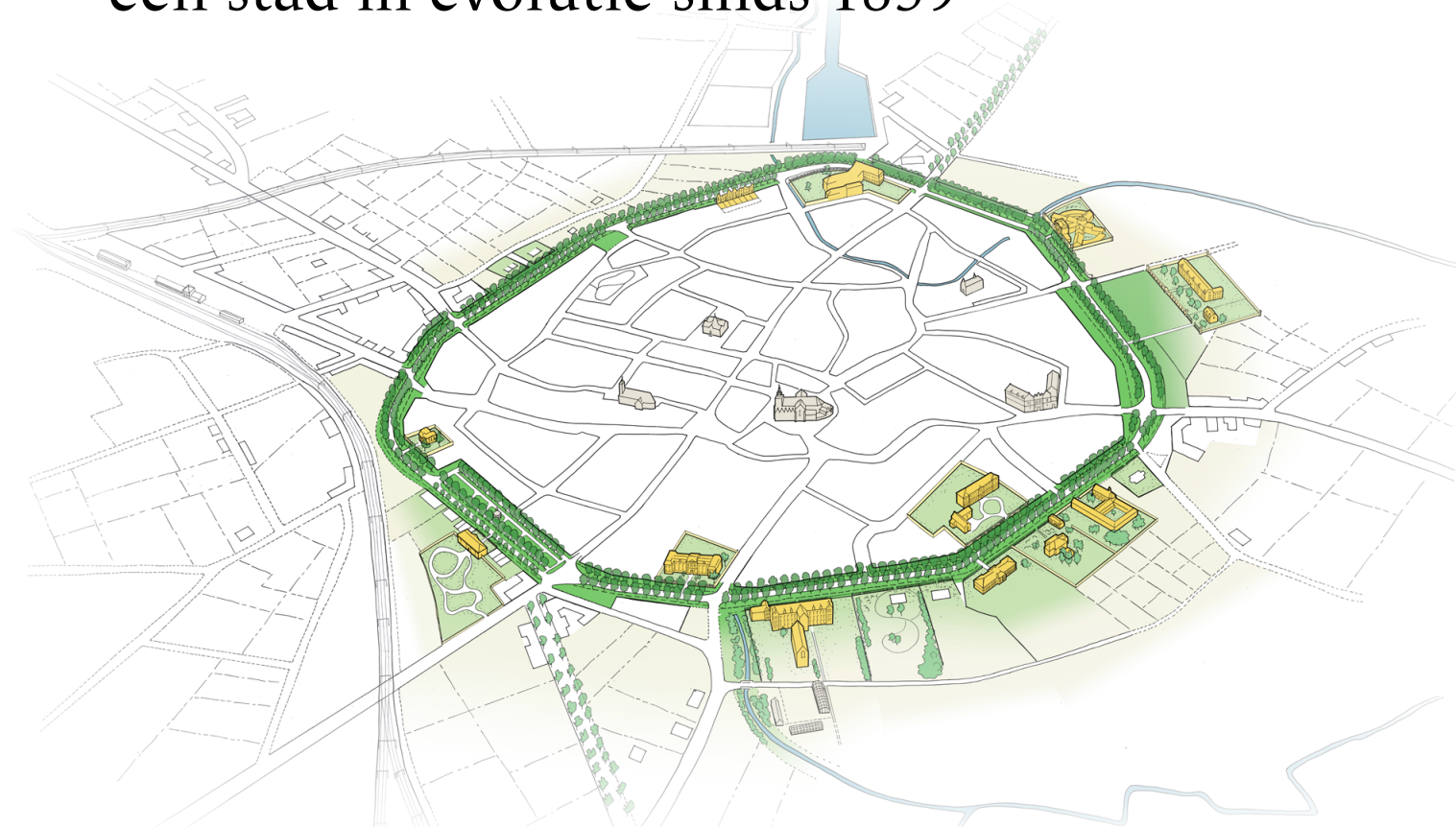

Hasselt Hertekend

een stad in evolutie sinds 1839

Om meer aandacht te schenken aan erfgoed in Hasselt, vroeg het stadsbestuur aan de lokale architectuurcultuurorganisatie Architectuurwijzer (AW) om een publiek erfgoedtraject op te zetten. Dit leidde tot de creatie van de expo Hasselt Hertekend. Een stad in evolutie sinds 1839¹. Door historische kaarten en architectuurplannen van Hasselt te analyseren en te hertekenen, maakte AW visueel duidelijk dat erfgoed in een stad zich niet beperkt tot enkele toeristische hoogtenpunten, maar dat het gaat over een palimpsest van doorheen de tijd gebouwde lagen, die samen de stad Hasselt maken tot wat ze is.

¹ Voor de uitwerking van deze tentoonstelling werkte Architectuurwijzer samen met *Blauwdruk Stedenbouw*, *Malgorzata Maria Olchowska*, *York Bing Oh* en *Hoera Vormgevers*. Budgetten en exporuimte zijn ter beschikking gesteld door Vlaanderen, stad Hasselt en CCHA. Alle tekeningen, teksten, archiefbeelden, ... zijn terug te vinden op hasselthertekend.architectuurwijzer.be

PEGGY TOTTÉ [ARCHITECTUURWIJZER]

Focus op recent erfgoed

Vaak is een brede bevolking wel vertrouwd met de ontstaansgeschiedenis van een stad: vele Hasselaars hebben weet van de eerste nederzetting van Hasselt aan de Helbeek, en ook van het bestaan van een vroegere stadsomwalling hebben ze al wel gehoord. Hun kennis over de recentere stadsgeschiedenis van de 19de en 20ste eeuw daarentegen is eerder beperkt, terwijl dit nochtans boeiende tijden van stadsontwikkeling zijn geweest.

De erkenning als provinciale hoofdstad in 1839 en de afbraak van de stadsomwalling betekenden een keerpunt in de geschiedenis van Hasselt.

In de expo koos AW daarom voor een focus op de periode tussen 1839 tot 1979. Deze periode kent de 19de-eeuwse ontwikkeling van classicistische gebouwen rond een nieuwe boulevard, de vroeg-20ste-eeuwse stadsuitbreiding met karakteristieke

interbellumwoningen én de naoorlogse welvaartsperiode met modernistische architectuur. Tijdens elk van die periodes is de stad Hasselt op een andere manier 'hertekend' en bebouwd.

De focus op de recente geschiedenis is ook voortgevloeid uit de nood aan meer respect en waardering van ons recent erfgoed. Niemand stelt vragen bij het behoud van een kathedraal, oud stadhuis of ander middeleeuws gebouw als belangrijk erfgoed. Maar tegenover het 20ste-eeuwse erfgoed staat een breed publiek vaak sceptischer. Omwille van de hoge renovatiekosten, en/of bij gebrek aan appreciatie van modernistische architectuur, staat dit recent erfgoed op vele plekken in Vlaanderen regelmatig ter discussie of wordt het zelfs afgebroken en vervangen door zeer lucratieve, weinig kwalitatieve bouwsels. Het is vaak heel moeilijk om eigenaars, lokale mandatarissen, projectontwikkelaars, burgers, ... te overtuigen van de noodzaak tot instandhouding (en bescherming) van bepaalde panden. Met een breder verhaal over de historische stadsontwikkeling hoopt AW bij te dragen aan meer respect en voeling met het recent erfgoed in een stad.

Bloeiperiode van de boulevard

Een eerste belangrijke evolutie van stadsontwikkeling kent Hasselt na de onafhankelijkheid van België en de bijhorende erkenning als provinciehoofdstad. Tot midden 19de eeuw is Hasselt nog een klein middeleeuws omweld stadje, maar na 1839 maakt de militaire omwalling plaats voor een boulevard met wandeldreef en bomenrijen.

De boulevard wordt de gegeerde locatie voor nieuwe stedelijke functies die geen plaats meer vinden in de binnenstad: een gevangenis, schoolgebouwen, een kazerne, een klooster en zelfs een casino - statige publieke gebouwen, met brede gevels, een royale voortuin en een hekwerk of muur langs de boulevard. Alle gevels zijn opgetrokken in eenzelfde neoklassieke vormtaal, die strenger, frivoler of ontzagwekkender oogt naargelang de functie van het gebouw. Ook de rijke burgerij voelt zich aangetrokken tot de boulevard en bouwt er eclectische herenhuizen met een rijke ornamentiek en voortuinen met gietijzeren hek.

Het resultaat was een mooi samenspel tussen infrastructuur, landschap en gebouwen, wat relatief uniek is in de Hasseltse stadsgeschiedenis. De boulevard vormde tevens een aantrekkelijke publieke ruimte in de stad waar de Hasseltse beau monde graag kwam flaneren, een plek om andere mensen te ontmoeten

Het is vaak heel moeilijk om eigenaars, lokale mandatarissen, projectontwikkelaars of burgers te overtuigen van de noodzaak tot instandhouding (en bescherming) van bepaalde panden

of te luisteren naar muziekopvoeringen in openlucht. De meeste gebouwen uit deze periode zijn tot op vandaag behouden, maar het karakter van de boulevard en de directe omgeving is sterk veranderd.

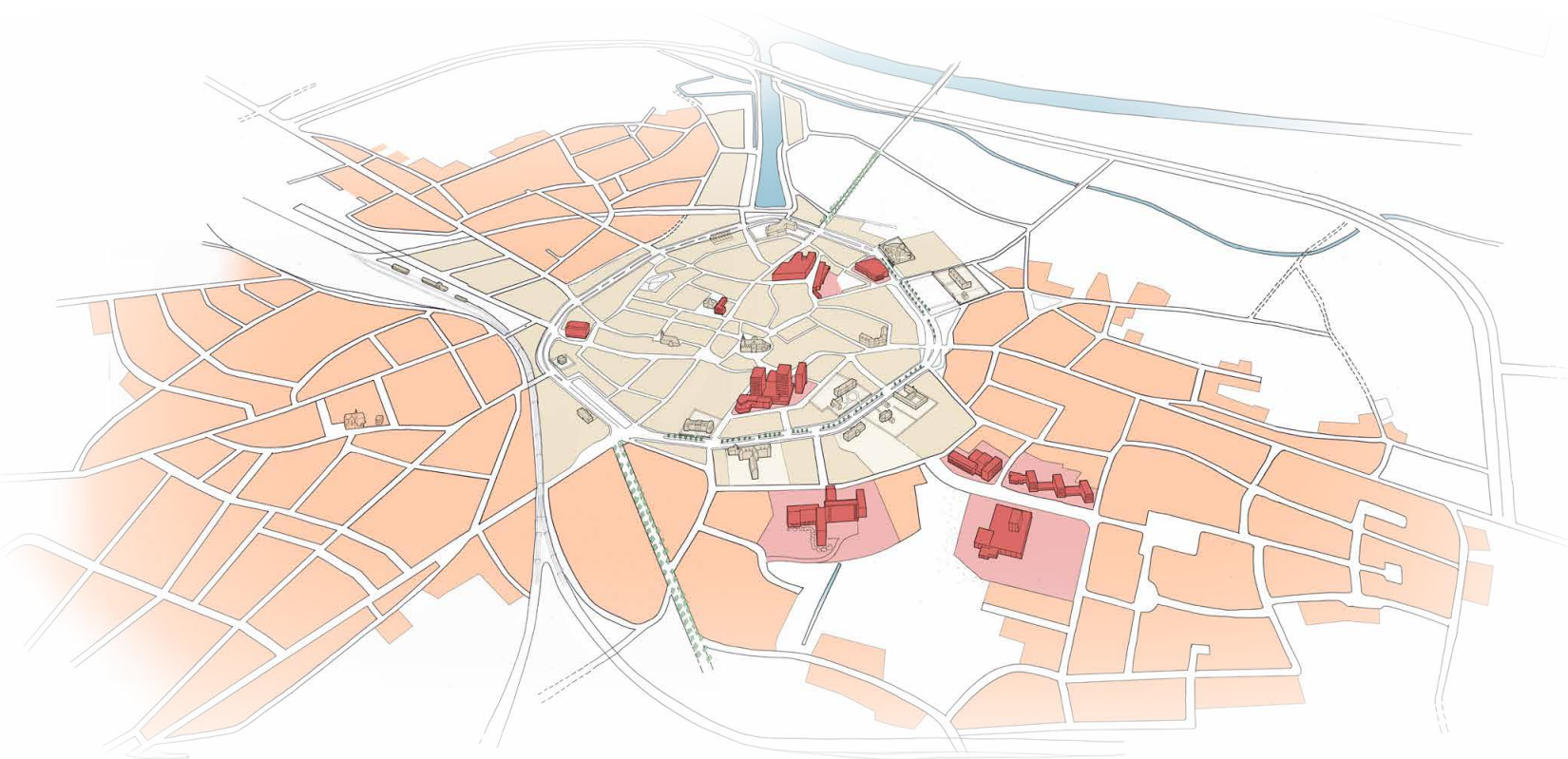
Impact van de welvaarts groei

Na WO II kent Hasselt een stadsuitbreiding van een grotere schaal met nieuwe woonwijken, appartementsgebouwen, kantoren, scholen, een cultureel centrum, een zwembad, ... Deze periode wordt gekenmerkt door de vooruitgangsgedachte van de jaren 50 en de nodige ijver om de economische motor van België terug op te starten. Tijdens deze naoorlogse transformatie worden plekken in de binnenstad op drastische wijze hertekend. Een gekend voorbeeld is de afbraak en vervanging van een volkswijk door de prestigieuze Tweekorenwijk, bestaande uit een groot plein en twee torens op een sokkel in een brutalistische architectuur. Dit project zal vele Hasselaren jarenlang een doorn in het oog blijven. In de jaren 90 is het onherkenbaar verbouwd en 'ingepakt' tot het winkel-, hotel- en wooncomplex dat het vandaag is.

Ook de bouw van een modernistisch kantoorgebouw voor de Generale Bank en een nieuw Administratief Centrum gaan in die periode gepaard met de afbraak van historisch stadsweefsel. Zowel de schaalbreuk met de omgeving als de brutalistische architectuur maakt deze gebouwen bij de Hasselaren minder geliefd. Toch vormen ze een interessante getuigenis van de vooruitgangsgedachte uit de naoorlogse periode, waarin de architecten experimenteerden met nieuwe constructietechnieken, zoals prefab betonelementen en skeletstructuur.

De toename van het verkeer, met de bijhorende nieuwe autowegen, is een ander belangrijk element in de naoorlogse ontwikkeling. Zo zal de boulevard met zijn honderd jaar oude bomen plaats moeten maken voor een kleine Ring met vier rijstroken - een groot verlies voor de stad. Ook bestaande gebouwen, zoals het casino, zijn vervangen door kantoorgebouwen, en lege percelen worden ingevuld met banken, hotels en appartementen. De kazerne wordt herleid tot een grote openluchtparking, waar nog enkel een tuinmuur blijft behouden als herinnering aan het verleden.

De zone tussen kleine en grote Ring wordt geleidelijk aan verkaveld en bebouwd. De aanleg van de Casterwijk is hier een eerste planmatige oplossing voor de naoorlogse woonnood. Bij de inplanting van vrijstaande modernistische gebouwen, zoals het cultuurcentrum, het zwembad, het ziekenhuis, kantoren en

scholen, is er veel minder aandacht voor een samenhangende ruimtelijke planning. Sommige gebouwen onderscheiden zich opnieuw door hun vooruitstrevende architectuur en bouwtechnieken, zoals het Cultuurcentrum Hasselt, ontworpen door Isia Isgour.

Nalatenschap van het interbellum

Door de crisis en twijfel op politiek en economisch vlak kent Hasselt in de interbellumperiode een meer ingetogen stadsuitbreiding langs steenwegen en rechtgetrokken straten. Vele Hasselaren verkiezen een gezinswoning aan de buitenzijde van de boulevard, waar men de voordelen van de stad kan combineren met die van een groene omgeving. Op basis van rooilijn- en onteigeningsplannen wordt de stad straat per straat uitgebreid en perceel per perceel bebouwd. De eerste voorstadswijken met een eigen parochie, een kerk, een plein en een school verschijnen op de kaart.

Qua architectuur ontstaat een mix aan verschillende stijlen, wat in de expo *Hasselt Hertekend* leidt tot een gevarieerd

overzicht aan geveltekeningen². In de eerste jaren na de oorlog kiest men vaak voor een historiserende of eclectische stijl. Later evolueert de voorkeur van opdrachtgevers naar een romantisch kubisme, modernisme of nieuwe zakelijkheid, onder invloed van befaamde architecten als Huib Hoste, Léon Stynen, Sylvain Brauns en anderen. Vele kleine bouwopdrachten leiden zo tot het karakteristieke, gevarieerde straatbeeld, dat tot op vandaag herkenbaar is. Een uitzondering vormt de sobere en uniforme baksteenarchitectuur van Windmolenveld, de eerste sociale wijk van Hasselt, uit 1928.

Een bijzonder toonbeeld van interbellumarchitectuur vormen de grotere woningen van de rijke kooplied in de nabijheid van het station. In 1926 krijgt architect Huib Hoste van Paul Gilissen, een handelaar in koloniale waren, de opdracht om zijn woning aan de Koningin Astridlaan te ontwerpen. Het gevelontwerp kent een horizontaal en verticaal lijnenspel en een driedimensionale opbouw met een centrale erker, overdragende luifels en afgeronde hoeken. Ook de combinatie van baksteen, beton, metaal en glas-in-lood is typisch voor deze periode.

In 1934 krijgt architect Léon Stynen een opdracht voor de woning van de heer Douchar, een aannemer en handelaar in

² zie: <https://hasselthertekend.architectuurwijzer.be/limburgse-architecten-tijdens-het-interbellum/>

bouwmaterialen. In deze woning toont Stynen zijn voorliefde voor een zuivere vorm, een optimale lichtinval, een vrij plan met kolomstructuur en het gebruik van de daken als terras. De horizontale gevelbouw met sokkel en bandramen wijkt sterk af van de klassieke rijwoning, maar met het gebruik van geglazuurde baksteen in de gevel geeft Stynen wel een hint naar de traditionele architectuurstijlen. Met beide woningen hebben Hoste en Stynen een belangrijke invloed uitgeoefend op de lokale architecten uit deze periode.

Kansen voor de toekomst

Met de stedenbouwkundige tekeningen van Blauwdruk Stedenbouw - in opdracht van Architectuurwijzer - is niet enkel het erfgoed beter in beeld gekomen, maar ook een boeiend verhaal van de stad verteld. Er is een evolutie ingezet van objectgericht naar stadsgericht denken. Het besef is gegroeid dat het erfgoed een belangrijk deel van de identiteit en de kwaliteit van de stad bepaalt, en daar zouden we veel zuiniger op moeten zijn. Dit betekent respect voor het patrimonium, en een pleidooi voor meer behoud van zowel geklasseerde monumenten als panden op de inventaris of zelfs 'gewoon' beeldbepalende panden. Ze dragen allen bij aan de historische lagen en de rijke schakering van de stad.

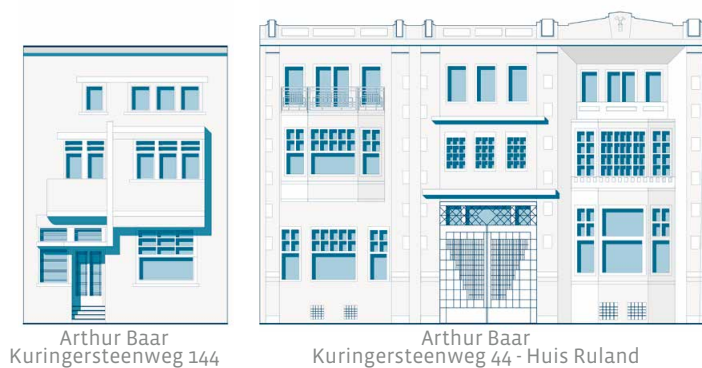
De 19de-eeuwse boulevard met zijn groene wandeldreef en statige publieke gebouwen was ooit een bijzondere plek voor de stad. Na WO II zijn door de inrichting van de kleine Ring en de vervangingsbouw hier veel kwaliteiten teloorgegaan. Met de heraanleg tot Groene Boulevard in de jaren 90 is de omgeving deels hersteld, maar hier liggen nog onbenutte kansen om de beeldbepalende gebouwen en de publieke ruimte in ere te herstellen en

Zowel geklasseerde monumenten als panden op de inventaris van bouwkundig erfgoed en 'gewoon' beeldbepalende panden dragen allen bij aan de historische lagen en de rijke schakering van een stad

te versterken. De veelheid aan typerende interbellumwoningen langs de boulevard en in de rand van Hasselt zorgt voor een belangrijke basiskwaliteit in het stadsweefsel van Hasselt. Naast de beschermde woningen van Huib Hoste en Léon Stynen, is er vooral respect nodig voor de typerende schaal en korrel van de vele interbellumwoningen en de gevarieerde straatgevels met een bijzondere architecturale detaillering.

De modernistische architectuur, tot slot, zal altijd voor- en tegenstanders kennen in elke stad. Er is in de naoorlogse periode veel gebouwd voor de vooruitgang, ten koste van het historisch stadsweefsel. Niettemin is een behoud van de modernistische gebouwen te verdedigen, enerzijds als tastbare getuigenis van de 20ste-eeuwse vooruitgangsgedachte, anderzijds vanuit een visie op duurzaam en klimaatneutraal bouwen in de stad. Duurzaam bouwen betekent immers meer dan 'goed isoleren en ventileren'. Het gaat ook over zuinig energie- en materiaalgebruik en het beperken van de milieu-impact bij afbraak en heropbouw van gebouwen. Zo gaan er steeds meer stemmen op om bij elk stadsproject te vertrekken vanuit een behoud van het bestaande, zowel bij modernistische als bij andere gebouwen die op het eerste gezicht geen waardevol erfgoed lijken.

Tot slot kunnen inzichten uit de geschiedenis voeding geven aan een interessant debat over de toekomstige ruimtelijke ontwikkeling in elke stad in Vlaanderen. Zo lijkt de naoorlogse aanpak van afbraak, heropbouw en schaalbreuk geen wensbeeld voor de toekomst. Een nieuw geïntegreerd samenspel van infrastructuur, landschap en gebouwen, zoals op de Hasseltse boulevard van de 19de eeuw, spreekt dan weer wel tot de verbeelding. Ook de integratie en het respect voor een palimpsest van diverse gebouwde lagen, in plaats van een focus op enkele toeristische hoogtepunten, kan een interessant uitgangspunt zijn voor elke stad van de toekomst.

Arthur Baar
Kuringersteenweg 144

Arthur Baar
Kuringersteenweg 44 - Huis Ruland

Charles De Caestecker
Koningin Astridlaan 77 en 79

Arthur Baar
Rozenstraat 16

Clément Vanandenooye -
Sylvain Brauns
Kuringersteenweg 134

Gilles Theunissen
Toekomststraat 29

Clément Vanandenooye
Rozenstraat 18

Léon Stynen
Koningin Astridlaan 67

Arthur Baar
Toekomststraat 50